

PJEVAČKI ZBOR »GRUDA« IZ ROVIŠĆA – OD FOTOGRAFIJE DO OBITELJSKOGA TE ŠIREGA DRUŠTVENOG I POVIJESNOG ZNAČENJA

ALIDA SOKOLOVIĆ

Glazbena škola Vatroslava Lisinskog Bjelovar
Ulica Vlahe Paljetka 3
43 000 BJELOVAR

UDK / UDC: 78:061(497.5Rovišće)

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/90836c21py>

Izvorni znanstveni rad / Research Paper

Primljeno / Received: 4. 10. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 26. 2. 2024.

Nacrtak

Potaknuta fotografijom Pjevačkoga zbora »Gruda« iz Rovišća na kojoj je vidjela svoju baku, autorica istražuje osnutak i djelovanje seljačkih zborova u bjelovarskom kraju u drugoj polovici dvadesetih godina prošloga stoljeća. »Gruda« je primjer tipičnoga hrvatskoga seljačkoga zbora koji nalikuje gradskomu; sa zborovođom uz note pjevale su se autorske zbornske skladbe hrvatskih, ali i stranih autora. »Gruda« je ujedno jedini pjevački zbor iz okolice Bjelovara koji je djelovao pod okriljem Seljačke sloge.

Ključne riječi: Pjevački zbor »Gruda« Rovišće; Seljačka sloga; Hrvatski pjevački savez; smotre; kultura; integracija; Bjelovar

Keywords: Choir »Gruda« Rovišće; Seljačka sloga (Peasant Concord); Croatian Singing Association; festivals; culture; integration; Bjelovar

Uvod

U starom obiteljskom albumu još sam u djetinjstvu pronašla fotografiju Pjevačkoga društva »Gruda« iz Rovišća koju sam kasnije prisvojila. Fotografija mi je bila zanimljiva najviše zbog toga što je na njoj prikazana mlada pjevačica Anka Matula (1915-1943). Često sam gledala fotografiju i tražila sličnost između Anke i sebe jer je ta djevojka, koja je umrla davno prije mojega rođenja, bila moja baka. Istovremeno, nije mi bilo jasno o kakvom je pjevačkom zboru riječ; mješoviti

pjevački zbor, uz zborovođu i tridesetak pjevača u građanskoj odjeći, nije nimalo nalikovao mojoj predodžbi o seljačkom pjevačkom zboru. Budući da je svakoj »fotografiji [...] potrebna pripovijest, svjedočanstvo kojim nadoknađuje vlastiti manjak konteksta«,¹ fotografiji Pjevačkoga zbora »Gruda« vratit ću priču koja joj nedostaje.

Fotografija je i u hrvatskoj etnologiji već dugo uobičajen oblik reprezentacije u analizi tradicijske kulture. Ona je katkad neizostavan dio istraživanja, no njezina se uloga potpuno ostvaruje samo njezinom vrijednosti kao dokumenta.² U nas se tek posljednjih dvadesetak godina ozbiljnije istražuje fotografija, koju se, uz pratnju dostignuća vizualne antropologije, interpretira i promatra u smislu komunikacijske uloge u društvenoj interakciji i izražavanju koje prenosi kao izvor informacija.³ Melanija Belaj u svojem istraživanju obiteljske fotografije, naime, ističe kako Goffman smatra da je predstavljanje (pa i na fotografiji) aktivnost određene osobe koja se događa u nekom trenutku pred skupinom promatrača i koja na njih utječe tako da pritom svaki pojedinac pokušava ostaviti što bolji dojam o sebi.⁴ Pojedina koji se predstavlja Erving Goffman promatra kao izvođača i kao odigrani lik u predstavi, a u nastupu i reakciji publike zrcali se slika društva.⁵ Koliko fotografija Pjevačkoga zbora »Gruda« u Rovišću iz kasnih 20-ih godina 20. stoljeća, u kojem je pjevala moja baka zajedno s mojim pradjedom, značenja skriva te koliko je moguće njezino slojevito tumačenje prikazat će se ovim tekstom. Kao teorijska podloga poslužili su mi etnološki radovi⁶ te oni koji iz etnomuzikološke⁷ i povijesne perspektive⁸ istražuju djelatnosti Seljačke sloge u razdoblju 1925-1929. godine. Aktivnosti Seljačke sloge u bjelovarskom kraju dosad se nisu istražile. U nedostatku arhivskoga gradiva⁹ najviše podataka o glazbenom djelovanju Seljačke sloge dvadesetih godina prošloga stoljeća pronašla sam prebirući po člancima i vijestima objavljenim u Sloginu časopisu *Seljačka prosvjeta* (1926-1929) i u mjeseč-

¹ Tonči VALENTIĆ: Camera lucida: skandalozni efekt fotografije, *Vijenac*, 289 (2005), <<http://www.matica.hr/vijenac/289/camera-lucida-9178/>> (pristupljeno 20. 2. 2023).

² Melanija BELAJ: Obiteljska fotografija – analiza i interpretacija u okviru teorije predstavljanja Ervinga Goffmana, *Etnološka tribina*, 36 (2006) 29, 54.

³ *Ibid.*, 58.

⁴ Erving GOFFMAN: *Kako se predstavljam u svakodnevnom životu*, Beograd: Geopoetika, 2000, 29.

⁵ *Ibid.*, 251.

⁶ M. BELAJ: Obiteljska fotografija – analiza i interpretacija u okviru teorije predstavljanja Ervinga Goffmana, 53-69.

⁷ Naila CERIBAŠIĆ: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2003.

⁸ Suzana LEČEK: Organizacija i oblici djelovanja »Seljačke sloge« (1925. – 29.), *Časopis za suvremenu povijest*, 28 (1996) 3, 357-378; Suzana LEČEK: *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925. – 1941.)*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2005; Suzana LEČEK: Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925. – 1941.), *Podravina*, 5 (2006) 9, 49-85.

⁹ Arhivski materijal tražila sam u Državnom arhivu u Bjelovaru i Narodnoj knjižnici »Petar Pre-radović« Bjelovar.

Slika 1a: Pjevačko društvo »Gruda« u Rovišću oko 1929, fotografija (moja baka Anka Matula sjedi druga s desne strane), vlasništvo autorice.

niku Hrvatskoga pjevačkoga saveza *Glazbeni vjesnik* (1919-1931). Dopunila sam ih vijestima iz bjelovarsko-križevačkoga tjednika *Nezavisnost* (1906-1935).

1. Hrvatski pjevački pokret

Hrvatski pjevački pokret u drugoj polovici 19. stoljeća javio se kao izraz nacionalnih osjećaja u vrijeme kad je Hrvatska još bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije. Započeo je osnutkom Hrvatskoga pjevačkoga društva »Zora« u Karlovcu 1861. i Hrvatskoga pjevačkoga društva »Kolo« u Zagrebu 1862. Nakon toga osnovani su pjevački zborovi i u manjim gradovima. Godine 1873. kao osmo u Hrvatskoj¹⁰ u Bjelovaru je osnovano Hrvatsko pjevačko društvo »Dvojnice«:

»70-ih godina prošloga stoljeća živjelo se u Bjelovaru lijepo i veselo. Bilo je tu mnogo činovništva i časništva dviju pukovnija, bila je vojnička glazba – i glazbenost je bila posvuda raširena. U današnjoj hrv. čitaonici, a tadašnjem 'Kasinu' sastajalo se t.z. više društvo. Pjevalo se ovdje, pjevalo i u crkvi, ali većinom latinskim i njemačkim jezikom.

¹⁰ U kronološkom popisu osnivanja zborova (26 zborova) Županović ne navodi »Dvojnice«. Usp. Lovro ŽUPANOVIĆ: *Stoljeća hrvatske glazbe*, Zagreb: Školska knjiga, 1980, 259-260.

Naša hrvatska narodna pjesma tek je počela da si krči put. U takovim prilikama dozrijevala je u nekih građana misao, da se osnuje jedno društvo pjevačko, koje će njegovati našu narodnu pjesmu.«¹¹

Godine 1875. osnovan je Savez hrvatskih pjevačkih društava (kasnije Hrvatski pjevački savez), koji je potpomagao rad pjevačkih društava ponajviše prikupljajući i objavljujući partiture zvorske glazbe. Godine 1924. Savez se podijelio na 13 teritorijalnih župa, a u Bjelovaru bilo je sjedište župe »Faller«.

Od kraja 19. stoljeća po uzoru na gradove zbarsko pjevanje širi se na selo. Nakon sloma Monarhije (1918) Hrvati su se unutar nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, i dalje borili za očuvanje svojeg identiteta. Organizirani u Hrvatsku seljačku stranku pod vodstvom Stjepana Radića pokušali su se odupirati centralističkoj vladavini. Sudjelovanje u pjevačkim društvima budilo je nacionalne osjećaje u gradu i na selu. Sredinom 20-ih godina 20. stoljeća utemeljile su se dvije organizacije koje su podržavale rad seljačkih pjevačkih zborova i kojih su se djelatnosti u početku ispreplitala: Seljačka sloga, kulturno-prosvjetna i dobrotvorna organizacija Hrvatske seljačke stranke kojoj je očuvanje i obnova hrvatske seljačke tradicijske kulture bila jednom od glavnih djelatnosti, i Seljačka pjevačka župa »Matija Gubec«, osnovana u okviru Hrvatskoga pjevačkoga saveza, koja je okupljala seljačka pjevačka društva. Zadaća pjevačkih zborova u okviru župe »Matija Gubec« bila je »pored opće hrvatske pjevačke misije [...], da spase od zaborava starinsku hrvatsku narodnu popijevku, da ju razviju i – pročišćenu od tuđih natruha – vrate opet narodu po hrvatskim selima, a time ujedno umjetnoj glazbenoj kulturi dadu širok narodni temelj i nepresušivi izvor«.¹² U okviru Seljačke sloge pjevanje je također imalo »važnu promidžbenu ulogu – seljačko slušateljstvo trebalo se preko njega osvjedočiti o vrijednosti vlastite kulture i prionuti na posao da ju sačuva i po njoj dalje stvara, a građanstvo je konačno trebalo priznati vrijednost toliko potcjenjivanog sela«.¹³ Seljačka sloga djelovala je s prekidom od 1925. do 1941. godine te još desetak godina nakon Drugoga svjetskoga rata.¹⁴ U prvome razdoblju, koje je trajalo četiri godine, postavili su se temelji organizacije te osmislili oblici i ciljevi njezina djelovanja.

¹¹ ***: *Spomenica »Dvojnica« hrvat. pjev. društva u Bjelovaru. 1873. – 1923.*, Bjelovar: Knjigotiskara A. Kolesara naslj., 1923, 6, <<http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sclid=1&sqlx=X01647&vrsta=&grupa=&br oj=1>> (pristupljeno 20. 2. 2023).

¹² Rudolf HERCEG: Zadaća i razvoj župe »Matija Gubec«, *Glazbeni vjesnik*, 11 (1929) 6, 67.

¹³ S. LEČEK: *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925. – 1941.)*, 76.

¹⁴ Nakon Drugoga svjetskoga rata Seljačka se sloga obnovila. Međutim, kako su se njezine primarne ideje promijenile i prilagodile novoj državnoj ideologiji, rad joj se postupno ugasio.

2. Seljački pjevački zborovi u okolici Bjelovara: »Tko ne napreduje, taj nazaduje.«¹⁵

U prvome razdoblju djelovanja Seljačke sloge (1925-1929) nastao je »modernistički« model hrvatske narodne kulture,¹⁶ prema kojem su se oblikovale i glazbene izvedbe. Seljačka pjevačka društva nalikovala su gradskima: imala su zborovođu, pjevalo se »iz nota«, a repertoar se sastojao od harmoniziranih ili obrađenih narodnih napjeva. U drugoj polovici 20-ih godina 20. stoljeća, kada je glazba postala »duševna potreba i hrana bjelovarskih gradjana«,¹⁷ u Bjelovaru aktivno muziciraju čak četiri pjevačka društva: Hrvatsko pjevačko društvo »Dvojnice«, Hrvatsko obrazovno obrtno-radničko društvo »Golub«,¹⁸ Radničko pjevačko društvo »Proleter« i tek osnovano »Kolo pjevača«.¹⁹ U široj okolici grada djeluju seljački pjevački zborovi »Česma« u Štefanju i »Garić« u Dragancu, a osnovali su se prije utemeljenja Župe seljačkih pjevačkih zborova »Matija Gubec«.²⁰ Zbor »Garić« iz Draganca bio je muški i u njemu je sudjelovalo 24 do 28 pjevača. Spomenuti zborovi većinom su nastupali na priredbama u svojem selu i okolnim mjestima. Dragančani su, među ostalim, 1925. godine pjevali u Čazmi, Križu i Dubravi. Dana 6. veljače 1926. priredili su »najbolji koncert« u Čazmi,²¹ a 15. siječnja 1927. »obični zimski koncert« u Čazmi, u Velikoj dvorani gostionice Vincek.²² Kako zbog financijskih neprilika nisu mogli sudjelovati na zagrebačkoj smotri 1929, pjevači zbora »Garić«, uz sudjelovanje pjevačkih društava »Golub« iz Bjelovara i »Kumičić« iz Križa te sportskoga društva »Hrvatski sokol« iz Čazme, održali su priredbu u svojem selu, što je za malo selo bio izniman događaj. Uz samostalne nastupe zborovi su na tom koncertu održali i zajednički nastup u velikom pjevačkom zboru sa 65 pjevača i tako izveli pet skladbi.²³

I pjevači zbora »Česma« obično su nastupali u svojem i susjednim selima i surađivali s drugim zborovima. Na proslavi obljetnice Zrinskih i Frankopana 1926. ugostili su pjevački zbor »Garjevica« iz sela Miklouš. Dana 27. lipnja iste godine održali su prvi »vokalni koncerat« izvan svojega sela, u Ivanskoj, a 28. stu-

¹⁵ Citat iz članka o bjelovarskoj smotri seljačkih pjevačkih zborova objavljenog u *Domu* 17. listopada 1928. ***: Vanredno uspjela izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru. Ovo vriedi i za smotru seljačkih pjevačkih sborova, *Dom*, 22 (1928) 42, 9.

¹⁶ N. CERIBAŠIĆ: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, 187.

¹⁷ Vladimir PETZ: Glazbene prilike u Bjelovaru, *Glazbeni vjesnik*, 9 (1927) 3, 21.

¹⁸ Društvo djeluje i danas pod nazivom Hrvatsko obrtničko radničko kulturno-umjetničko društvo »Golub«.

¹⁹ ***: »Kolo pjevača« u Bjelovaru, *Nezavisnost*, 21 (1927) 8, 2.

²⁰ Župa je osnovana 5. svibnja 1926. Društvo iz Štefanja upisalo se u Župu 11. rujna 1926. Pavao KORENSKI – Tomo VALPOTIĆ – Josip FRANJEVIĆ – Juraj SALAJ: Hrvatsko seljačko pjevačko društvo »Česma« u Štefanju, *Seljačka prosvjeta*, 4 (1929) 1-2, 28.

²¹ Ivan FRŠTEK: »Garićev« koncert u Čazmi, *Seljačka prosvjeta*, 1 (1926) 11-13, 187.

²² Stjepan NOVOSEL: Koncert hrvatskoga seljačkoga pjevačkoga društva »Garić« iz Draganca u Čazmi, *Seljačka prosvjeta*, 2 (1927) 2, 46.

²³ Vilko KOLAR: Priredba hrvatskog seljačkog pjevačkog društva »Garić« u Dragancu, *Glazbeni vjesnik*, 11 (1929) 7, 88-89. U članku se ne navodi datum održavanja priredbe.

denoga 1926. muški zbor pjevao je u Čazmi. Da bi se mogli »materijalno opskrbiti« za drugu zagrebačku smotru (1927), pjevači »Česme« priredili su više koncerata u selu i okolici. Uoči smotre održali su koncert u Štefanju,²⁴ u voćnjaku seljaka Grge Franjevića. Kao gosti nastupili su zborovi »Garić« iz Draganca i »Graničar« iz Čazme, koji su se također pripremali za nastup u Zagrebu.

»[...] i tako smo imali gotovo malu smotru pjevačkih društava u našem mjestu. Ovakova koncerta još nije bilo u našoj okolici. Tri pjevačka društva, a jedno bolje od drugoga. Pjesme su se nizale jedna za drugom. Pjevale su se narodne i umjetničke: jedna ljepša od druge. Što više, pjevale su se ne samo hrvatske narodne pjesme, nego i narodne pjesme drugih slavenskih naroda, kao na primjer ruske, slovenske, slovačke, češke itd.«²⁵

3. Bjelovarska smotra 1928. i prvi nastup zbora »Grude«

Zbog narodne žalosti nakon tragičnih zbivanja u narodnoj skupštini i Radićeve smrti glavna smotra hrvatskih seljačkih pjevačkih zborova u Zagrebu 1928. godine nije se održala. Umjesto toga priredile su se smotre u Bjelovaru (za bivšu Bjelovarsko-križevačku županiju) i Sisku (za Posavinu).²⁶ Bjelovarska smotra pomno se isplanirala.²⁷ U organizaciju su se tada uključile domaće političke i kulturne snage od gradonačelnika Josipa Babića do lokalnih predstavnika HSS-a i hrvatskih društava.²⁸ Dana 13. rujna 1928. u bjelovarskoj Gradskoj vijećnici održala se konferencija, na koju su, među ostalima, bili pozvani predstavnici središnjice Seljačke sloge i Župe »Matija Gubec« iz Zagreba. Priopćilo se da će se smotra održati 14. listopada 1928. i najavilo da će smotri prisustvovati stručnjaci iz Zagreba »da vide, na kojem stupnju stoji u glasbenom pogledu Podravina [!], koja je u gospodarskom pogledu prva, a i u političkom obziru među prvima«.²⁹ Svoj dolazak potvrdili su zborovi iz Gradeca, Tomašice, Draganca, Čazme i Štefanja i zborovi iz Virja, a zbor »Osvit« iz Pitomače, iako najavljen, u međuvremenu je odustao od nastupa.³⁰

²⁴ Datum koncerta nije naveden.

²⁵ P. KORENSKI – T. VALPOTIĆ – J. FRANJEVIĆ – J. SALAJ: Hrvatsko seljačko pjevačko društvo »Česma« u Štefanju, 28.

²⁶ Smotra u Sisku održala se 21. listopada 1928.

²⁷ U više navrata smotra se najavila u časopisu *Dom*: ***: Treća smotra župe »Matija Gubec«, *Dom*, 22 (1928) 22, 6; ***: Treća smotra seljačkih pjevačkih sborova, *Dom*, 22 (1928) 25, 6; ***: Seljačka pjevačka smotra, *Dom*, 22 (1928) 36, 6; ***: Pjevačka smotra i izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru, *Dom*, 22 (1928) 38, 6; ***: Za izložbu i smotru u Bjelovaru, *Dom*, 22 (1928) 39, 5; ***: Pjevačka smotra s izložbom narodnih radova, *Dom*, 22 (1928) 40, 5.

²⁸ Od glazbenih to je bilo Glazbeno društvo (osnovano 1921) te pjevačka društva »Dvojnice« i »Golub«.

²⁹ ***: Seljačka pjevačka smotra, 6.

³⁰ ***: Vanredno uspješna izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru. Ovo vriedi i za smotru seljačkih pjevačkih sborova, 9.

Kao uvod u smotru u Gradskoj se vijećnici 11. listopada 1928. otvorila izložba seljačkih narodnih rukotvorina koja je trajala do 19. listopada.³¹ Na smotri u Bjelovaru 14. listopada 1928. nastupilo je sedam pjevačkih zborova: »Grozd« iz Gradeca (kotar Križevci), »Bršljan« iz Tomašice (kotar Garešnica), »Garić« iz Draganca (kotar Čazma), »Česma« iz Stefanja (kotar Čazma), »Rusan« i »Ratar« iz Virja³² (kotar Đurđevac) te, u tisku nenajavljen, pjevački zbor »Gruda« iz Rovišća (kotar Križevci).³³

Bjelovarska smotra okupila je zborove s područja negdašnje Bjelovarsko-križevačke županije. No, na smotri nije sudjelovao ni jedan pjevački zbor iz bjelovarskoga kotara, što kritizira i novinski izvjestitelj, pa, nakon što je konstatirao da su svi zborovi pjevali »lijepo«, dodaje da je smotra »izvršila svoju zadaću onda, ako se u i bjelovarskom kotaru osnuje nekoliko takvih sborova«. ³⁴ Međutim, u prvome razdoblju Slogina djelovanja to se nije ostvarilo. U iscrpnome osvrtu objavljenom nakon smotre u novinama *Nezavisnost*³⁵ navode se imena zborovođa i naslovi izvedenih skladbi te posebno komentira nastup svakoga zbora. Ukupno, najviše su se iskazali zborovi »Rusan«, »Grozd« i »Garić«, a cijeli koncert i prijem publike pozitivno su se ocijenili.³⁶

4. Rovišće i pjevački zbor »Gruda«

Rovišće je glavnom prometnicom prema Zagrebu udaljeno od Bjelovara 12 kilometara. Godine 1931. u selu su živjela 934 stanovnika.³⁷ Krajem 19. stoljeća u Rovišće su se doselili Česi. Godine 1953. češkoga podrijetla bilo je 26,8 % domaćinstava.³⁸

Znanstveno polazište za moje istraživanje bio je rad svećenika i povjesničara Josipa Buturca, monografija o Rovišću te podatak da je 1929. u Rovišću, uz vatrogasno, djelovalo Hrvatsko seljačko pjevačko društvo »Gruda«. ³⁹ To je ujedno i jedini pisani podatak o postojanju pjevačkoga zbora »Gruda« u stručnoj literaturi.

³¹ *Ibid.*

³² Dva zbora iz Virja vodio je dirigent Franjo Pajc, koji je završio tečaj za zborovođe u organizaciji Seljačke sloge 1928. Usp. S. LEČEK: Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925. – 1941.), 72.

³³ Usp. M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, *Nezavisnost*, 22 (1928) 43, 3-4; ***: Vanredno uspješna izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru. Ovo vrijedi i za smotru seljačkih pjevačkih sborova, 9.

³⁴ ***: Vanredno uspješna izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru. Ovo vrijedi i za smotru seljačkih pjevačkih sborova, 9.

³⁵ Usp. M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, 3-4.

³⁶ Smotri je prisustvovao glavni tajnik Hrvatskoga pjevačkoga saveza Rudolf Matz. Moguće je da novinar prenosi njegove komentare. Na smotrama u Zagrebu 1929. utemeljit će se dvije porote, porota HPS-a i porota Sloge. O Matzovoj ulozi u HPS-u vidi i: Bernardica KRALJEVIĆ: Mladi Rudolf Matz – glavni tajnik i zborovođa Hrvatskog pjevačkog saveza u Zagrebu, *Arti musices*, 54 (2023) 1, 33-60.

³⁷ Josip BUTURAC: *Povijest Rovišća*, Rovišće: Rimokatolička župa Rovišće, 1975, 73.

³⁸ Miloš BJELOVITIC: Rovišće – primjer razvitka agrarnog pejzaža i naselja, *Hrvatski geografski glasnik*, 19 (1957) 1, 163.

³⁹ J. BUTURAC: *Povijest Rovišća*, 94.

U razdoblju između 1925. i 1929. u ondašnjemu bjelovarskom kotaru djelovala su samo tri ogranka Seljačke sloge: u Jabučeti, Gornjim Plavnicama⁴⁰ i Šandrovcu.⁴¹ Nisam pronašla podatke o osnutku pjevačkih zborova u tim ograncima.⁴² Međutim, u selu Rovišće, koje je u ono vrijeme administrativno pripadalo križevačkom kotaru, a zbog male je udaljenosti oduvijek gravitiralo Bjelovaru, uz lokalni ogranak Seljačke sloge postojao je pjevački zbor, dosad gotovo nepoznat.

Pokretači zbornoga pjevanja u Rovišću, odnosno »stručni odbor za pjevanje i predstavljanje« formiran po osnivanju mjesnog ogranka Seljačke sloge, 8. prosinca 1927. godine bili su: budući zborovođa Viktor Crnković i pjevači Franjo Holubek i Đuro Majcen.⁴³ U vrijeme osnutka rovišćanskog ogranka Sloga je imala ukupno 106 ogranaka i samo 16 pjevačkih zborova,⁴⁴ što se uglavnom može objasniti nedostatkom educiranih i sposobnih zborovođa. Ogranak u Rovišću odmah je pristupio 21 član, a već u prvim mjesecima 1928. zabilježeno je da se upisalo 38 članova, da je utemeljena knjižnica s 28 knjiga te da »imadu pjevački sbor Gruda«.⁴⁵ Prema dostupnim podatcima zbor »Gruda« bio je aktivan barem dvije i pol godine, a da postoji još sredinom 1930. godine, nakon ukidanja Sloga, dokazuje zapisnik o pregledu rovišćanske osnovne škole od 12. lipnja 1930, u kojem sreski (kotarski, op. a.) školski nadzornik Matijašić bilježi da su mjesni učitelji aktivni u radu lokalnoga vatrogasnoga društva i pjevačkoga društva »Gruda«.⁴⁶

Na svojem premijernom nastupu u Bjelovaru 14. listopada 1928. zbor »Gruda« predstavio je muški vokalni oktet skladbom *Morje adrijansko* Antona Hajdriha.⁴⁷ Dva mjeseca poslije, 15. prosinca 1928, na samostalnom koncertu u Križevcima »Grudu« je ponovno prezentirao vjerojatno isti muški pjevački sastav.⁴⁸ Tijekom 1929. počeo je s radom i mješoviti pjevački zbor, što doznajemo iz novinske

⁴⁰ Leček spominje selo »Plavnica« (usp. S. LEČEK: Organizacija i oblici djelovanja »Seljačke sloge« (1925. – 29.), 375), a prema obavijestima u tisku vidi se da je bila riječ o Gornjim Plavnicama.

⁴¹ S. LEČEK: Organizacija i oblici djelovanja »Seljačke sloge« (1925. – 29.), 372-377.

⁴² Ogranak u Šandrovcu proslavio je godišnjicu postojanja, u mjesnoj crkvi nastupio je tamburaški i mješoviti zbor koji je pjevao »misne pjesme uz pratnju učitelja Milana Krstika na orguljama«. V. ŠVIGIR: Prosvjetne zabave ogranka u Šandrovcu, *Seljačka prosvjeta*, 2 (1927) 4, 80. Početkom 1928. u ogranak u Šandrovcu (koji je osnovan 1924, a potvrđen 1925) upisala su se 64 člana, a imaju »tamburaški i predstavljajući sbor«. ***: Ogranak u Šandrovcu (kotar Bjelovar), *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 78.

⁴³ N. POPOVIĆ: Ogranak Seljačke Sloga u Rovišću, *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 1, 24. Sve spomenu-te osobe prikazane su na mojoj fotografiji (usp. **Slika 1a i 1b**).

⁴⁴ Isidor ŠKORJAČ: Glavna skupština Seljačke Sloga, *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 61.

⁴⁵ ***: Ogranak u Rovišću (kotar Križevci), *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 77-78.

⁴⁶ Usp. OŠ P. B. Veni Rovišće – 1888/89. – 1955/56. – Zapisnici o pregledu škole – Zapisnik o pregledu Državne osnovne škole (12. 6. 1930), Državni arhiv u Bjelovaru, Bjelovar, Osnovna škola Rovišće, sign. 0357.

⁴⁷ M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, 4.

⁴⁸ Rovišćanci su, uz navedene skladbe Novaka, Zajca, Hajdriha, i Hausmanna (u vijesti piše »Hausman«, a riječ je o češkom skladatelju Václavu Vlastimilu Hausmannu, op. a.), pjevali i Prvu rukovet (*Iz moje domovine*) srpskoga skladatelja Stevana Stojanovića Mokranjca. ***: Koncerat Hrv. pjev. društva »Gruda« ogranka Seljačke Sloga u Rovišću, *Nezavisnost*, 22 (1928) 51, 5. Kako je Prva rukovet jedina Mokranjčeva rukovet namijenjena muškom zboru i kako je vrlo vjerojatno da je na koncertu

vijesti o izvanrednoj skupštini Hrvatskoga seljačkoga pjevačkoga društva »Gruda« održanoj 20. rujna 1929,⁴⁹ gdje se spominje da se u društvu, koje je onda djelovalo skoro dvije godine, u međuvremenu »znatno povećao pjevački zbor«,⁵⁰ a na mojoj fotografiji snimljen je mješoviti zbor s 31 članom (usp. **Slika 1a**). Na koncertu u Križevcima 2. ožujka 1930. »Gruda« je nastupila s muškim i mješovitim zborom.⁵¹

Iz izvještaja objavljenog u *Nezavisnosti* nakon smotre u Bjelovaru jasno je da su pjevači »Grude« bili iznimno motivirani za nastup (»ovaj zbor, u kom je nastupilo samo osam ljudi, pripravlja se tek dva dana«) i da su bili glazbeno nadareni (»raspoložbe sa dobrim glasovnim materijalom; naročito se ističe bariton«); međutim, bilo je očito da im je odabrana skladba bila preteška za izvođenje i da »treba stvari nešto doterati« i idući put »uzeti koju moderniju i lakšu stvar.«⁵² Zanimljiv je podatak da u vrijeme kad »Gruda« iz Rovišća ambiciozno osniva mješoviti zbor i planira nove nastupe bjelovarski pjevački zbor »Dvojnice« posustaje, pa se pozivaju članovi da češće pohađaju pjevačke probe.⁵³ Analizom dostupnih podataka zaključila sam da je zbor »Gruda« bio suradnički projekt mjesnih glazbenih entuzijasta različitoga društvenoga položaja, različitih dobnih skupina i etničke pripadnosti, što fotografija na kojoj su snimljeni pjevači odjeveni u sličnu građansku odjeću (usp. **Slika 1a**) ne razotkriva. Najprije, podatci govore da su uz seljake u zboru pjevali i mjesni (stalni) učitelji u Rovišću, Đorđe Belovitić (prikazan na fotografiji) i Rudo (Rudolf, op. a.) Orešković.⁵⁴ Zatim, prezimena koja se nekoliko puta ponavljaju u popisu pjevača na reversu fotografije ukazuju na to da je u zboru pjevalo više članova iz iste obitelji što me na kraju dovelo do spoznaje da je pjevač Ivan Matula bio Ankin otac, odnosno moj pradjed i pretpostavke da je pjevač Milan Belovitić bio učitelj sin.⁵⁵

ponovljena Hajdrihova skladba sa smotre u Bjelovaru, zaključujem da su i ostale izvedene skladbe bile namijenjene istom sastavu, a to znači da je u Križevcima nastupio muški pjevački sastav.

⁴⁹ Na Skupštini je za predsjednika izabran Josip Purić, a izabran je i novi odbor. Purić je već bio »agilni« predsjednik lokalnoga Dobrovoljnoga vatrogasnoga društva koje je pjevačima pomoglo »lijepom svoticom, što je vrlo plemenito, da se selj. društva jedno drugo podupire«, pa se takva financijska potpora, pretpostavljam, očekivala i ubuduće. ***: Hrv. selj. pjev. društvo »Gruda« u Rovištu, *Nezavisnost*, 23 (1929) 39, 3.

⁵⁰ ***: Hrv. selj. pjev. društvo »Gruda« u Rovištu, 3.

⁵¹ ***: Koncerat Grude, *Nezavisnost*, 24 (1930) 10, 5.

⁵² M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, 4.

⁵³ Uoči nastupa na natjecanju pjevačkih društava u Koprivnici 15. rujna 1929. odbor »Dvojnica« poručuje: »Kako nas do toga dana dijeli samo kratko vrijeme, pozivaju se gg. članovi, koji vrlo slabo ispunjavaju svoje moralne obaveze prema Dvojnicama, da sada bar, kada treba pred stranim vanjskim forumom da se nastupi, ozbiljnije svate svoje dužnosti i da ih se češće vidi na pokusima. U interesu je Hrvatsva Dvojnica, renomea grada Bjelovara, kao i nas samih, da dostojno nastupimo, da pokažemo svima, da radimo i da hoćemo raditi.« ***: Iz Dvojnica, *Nezavisnost*, 23 (1929) 36, 2.

⁵⁴ OŠ P. B. Veni Rovišće – 1888/89. – 1955/56. – Zapisnici o pregledu škole – Zapisnik o pregledu Državne osnovne škole (12. 6. 1930), Državni arhiv u Bjelovaru, Bjelovar, Osnovna škola Rovišće, sign. 0357.

⁵⁵ Prezimena koja se ponavljaju sljedeća su: Matula (3), Holubek (3), Radičerić (3), Štogl (2), Belovitić (2), Pajčner (2), Odlešić (2).

Naposljetku, analizirajući iznova popis pjevača, došla sam do podatka da je u mješovitom zboru »Gruda« s moje fotografije čak šesnaest pjevača od njih 31 imalo češka prezimena.⁵⁶ To ne čudi jer je godine 1931. u selu četvrtina stanovnika (24,8 %) bila češkoga podrijetla.⁵⁷ Česi su se doselili u Rovišće krajem 19. stoljeća većinom iz Moravske, a to znači da su u »Grudi« pjevali pripadnici prve i druge generacije doseljenika uključujući i moje pretke. Oni su se lako prilagodili novoj sredini, pa su tako i pristupili mjesnom ogranku Sloge.⁵⁸ Jedan od uzroka njihove postupne asimilacije bilo je nepostojanje češke škole u selu.⁵⁹

Nesumnjivo, *spiritus movens* projekta »Gruda« otpočetak je bio zborovođa Viktor Crnković, što je vidljivo i na mojoj fotografiji: Crnkovićeva leaderska uloga naglasila se njegovim smještajem jer se on jedini među muškarcima nalazi u sredini zbora (sjedi među pjevačicama), dok ostali stoje u zadnjem redu ili sjede sprijeda na tlu. I novinar bjelovarske *Nezavisnosti* u svojem je izvještaju nakon Skupštine »Grude« potvrdio da je zborovođa ključna osoba u opstanku rovišćanskog zbora riječima: »Najveće zasluge za napredak društva, pripisuju se agilnom zborovođi g. Crnkoviću, koji sve ulaže, da se čim više proslavi hrv. pjesma.«⁶⁰ Zanimljiv je podatak da je uz preporuku ogranka Sloge u Rovišću pjevač Franjo Puček početkom 1929. bio upućen na tečaj za zborovođe seljačkih pjevačkih društava, što ukazuje na to da je Crnković, o kojem nisam pronašla dodatne podatke,⁶¹ u Rovišću boravio tek privremeno te da su Rovišćanci željeli glazbeno osposobiti domaćega čovjeka koji bi ga mogao zamijeniti. Naime, početkom 1929. u Božjakovini pokraj Dugog Sela u organizaciji Seljačke pjevačke župe »Matija Gubec« organizirao se zimski tečaj za seljake – zborovođe seljačkih pjevačkih društava. Predvidjelo se da iz svakog kotara sudjeluje jedan polaznik uz osiguran boravak, hranu i besplatnu poduku u Domaćinskoj školi, a predavači su bili Rudolf Matz (ravnatelj tečaja), Elvira Marsić (pijanistica, op. a.), Ivan

⁵⁶ Usporedila sam prezimena članova zbora »Gruda« zapisana uz fotografiju (usp. **Slika 1b**) s popisom doseljenika u Rovišće i okolici do 19. stoljeća. Usp. J. BUTURAC: *Povijest Rovišća*, 75-88.

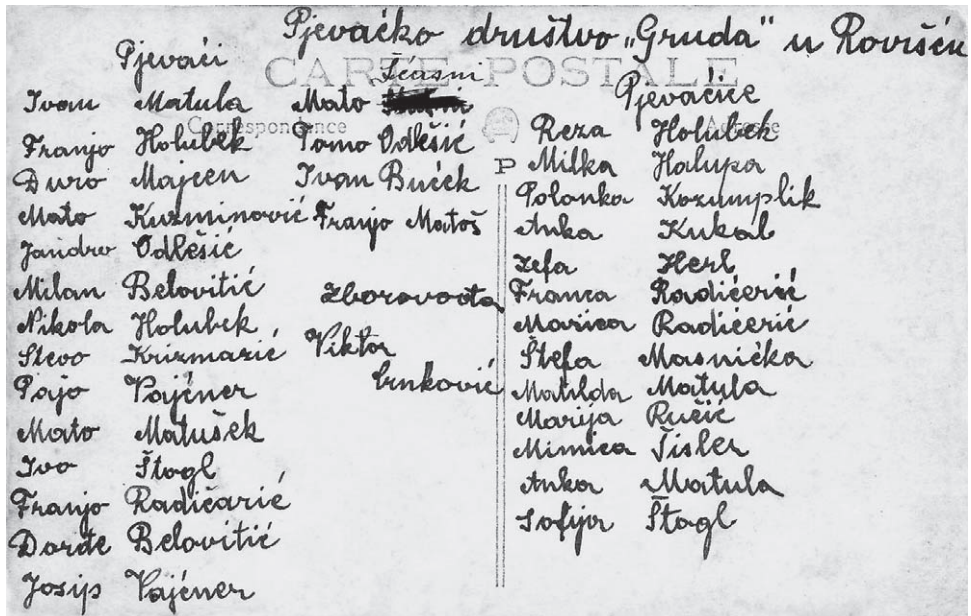
⁵⁷ Usp. M. BJELOVITIĆ: Rovišće – primjer razvitka agrarnog pejzaža i naselja, 162.

⁵⁸ Zanimljivo je da je Stjepan Radić, kao veliki zagovaratelj hrvatsko-češke povezanosti, tijekom svog studija u Češkoj shvatio da bi se i hrvatski političari, poput čeških, trebali baviti problemima seljaštva, a moguće je da su njegov boravak u selu Končanica i kontakti s tamošnjim Česima utjecali na osnivanje Hrvatske seljačke stranke. (Up. Davor AMBROŠ: Prvu hrvatsku seljačku zadrugu osnovali su Česi, *Susreti*, 27 (2019) 36-37, 104.

⁵⁹ M. BJELOVITIĆ: Rovišće – primjer razvitka agrarnog pejzaža i naselja, 162.

⁶⁰ ***: Hrv. selj. pjev. društvo »Gruda« u Rovištu, 4.

⁶¹ U Zapisniku o pregledu rovišćanske škole među učiteljima, a bilo ih je troje, ime Viktora Crnkovića se ne spominje. Usp. OŠ P. B. Venio Rovišće – 1888/89. – 1955/56. – Zapisnici o pregledu škole – Zapisnik o pregledu Državne osnovne škole (12. 6. 1930.), Državni arhiv u Bjelovaru, Bjelovar, Osnovna škola Rovišće, sign. 0357. Također, niti u jednoj novinskoj vijesti ne navodi se da je Crnković bio učitelj, a ni neko drugo njegovo zanimanje. Spomenica Osnovne škole Rovišće, utemeljene 1830. godine (J. BUTURAC: *Povijest Rovišća*, 90) u kojoj je sigurno bilo zapisa o zboru »Gruda«, uništena je nakon Drugoga svjetskog rata, zajedno sa svim školskim priborom i inventarom, a današnja Spomenica vodi se od školske godine 1945./1946.

Slika 1b: Pjevačko društvo »Gruda« u Rovišću oko 1929, poledina fotografije s imenima pjevača i zborovođe »Grude«, vlasništvo autorice.

Matetić i zborovođa Nikola Toth.⁶² Doduše, nisam pronašla podatke koji bi povrdili da je Puček završio tečaj ili da je kasnije nastupao kao zborovođa »Grude«. Kako se već spomenulo, prvi nastup pjevača »Grude«, ujedno i jedini zabilježeni nastup zbora na nekoj od smotri seljačkih pjevačkih zborova, održao se u Bjelovaru 14. listopada 1928.⁶³ Kasnije, Gruđani su priredili dva samostalna koncerta u svojem kotarskom središtu Križevcima, što nije bila uobičajena praksa ondašnjih ogranaka Sloge,⁶⁴ a nekoliko puta gostovali su i na priredbama susjednih ogranaka Sloge. Premda je za njihov prvi nastup u Križevcima 15. prosinca 1928. u gradu bio zabilježen »velik interes«,⁶⁵ koncert je bio slabo posjećen. Unatoč tome, novinski izvjestitelj komentira da je »moralan uspjeh bio velik« misleći, dakako, na promociju pjevača, zbora i Sloge, nakon čega se pohvalno i utješno

⁶² ***: Polaznici tečaja za seljačke sborovođe, *Dom*, 23 (1929) 1, 4; ***: Tečaj za sborovođe – seljake u Božjakovini, *Dom*, 23 (1929) 2, 6-7; ***: Tečaj za zborovodje u Božjakovini. Polaznici sami seljaci, *Narodni val*, 3 (1929) 9, 8. U istim člancima se spominje da su kao polaznici tečaja prijavljeni i Franjo Martinović iz Štefanja, Gjuro Lepčević iz Draganca (kotar Čazma) te Nikola Filipović iz Narte i Matija Kirin iz Jabučete (kotar Bjelovar).

⁶³ M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, 3.

⁶⁴ Usp. N. CERIBAŠIĆ: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, 48.

⁶⁵ M. V.: Dopisi. Zabava Hrv. Pjev. Društva »Gruda«, *Nezavisnost*, 22 (1928) 50, 4.

osvrće na izvedbu te piše da je program koji se sastojao od djela »naših poznatih skladatelja bio [...] vrlo dobro i precizno izveden«. ⁶⁶ U sklopu suradnje s ostalim ograncima Seljačke sloge pjevači »Grude« nastupili su u dvorani Hrvatskoga sokola u Bjelovaru kao gosti na koncertu ogranka Seljačke sloge iz Gornjih Plavnica 23. studenoga 1929. uz tamburaški zbor iz Gornjih Plavnica i gostujući pjevački zbor »Bršljan« iz Tomašice. Ne navodeći program koncerta, izvjestitelj je zapazio »veliki napredak naših seljačkih pjevačkih i tamburaških zborova«. ⁶⁷ Prema pronađenim podacima, »Gruda« je nastavila djelovati i nakon ukidanja Sloge krajem 1929. Svoj drugi samostalni koncert zbor je održao 2. ožujka 1930. u Dvorani križevačkoga Hrvatskoga doma. Novinar podsjeća čitatelje da je »Gruda« »poznata već gradjanstvu, kao dobar i disciplinovani pjevački zbor, pa će koncerat sigurno potpunoma uspjeti« ⁶⁸ da bi se nakon koncerta ponovno komentiralo kako je »koncerat Grude [...] ipak moralno i materijalno uspio« jer se u Križevcima istoga dana održala zabava. ⁶⁹ To je ujedno zadnji podatak o nastupima rovišćanskoga zbora koji sam pronašla u tisku. O planiranoj izradi društvene zastave, održavanju koncerta u Bjelovaru (»kako bi se nešto moglo ubrati«) te nastupu u Gradecu 29. rujna 1929. na priredbi zbora »Grozd« ⁷⁰ nisam pronašla potvrde.

Zbor »Gruda« bio je u prvom razdoblju djelovanja Seljačke sloge među zborovima koji »nikad nisu izveli predloške koji će desetljeće poslije dobiti ovjeru tradicionalnosti« te, uz »Garić« iz Draganca i »Česmu« iz Štefanja, među malobrojnima koji su izvodili djela stranih autora. ⁷¹ Već na svojem prvom nastupu u Bjelovaru zbor se predstavio četveroglasnom skladbom za muški zbor *Morje adrijansko* Slovenca Antona Hajdriha, što je bilo u suprotnosti s uputama Sloge i Župe, prema kojima je trebalo »gajiti i širiti hrvatsku narodnu popijevku«. ⁷² Iako se naglašavalo da bi pjevački zborovi na smotrama trebali pjevati »hrvatske narodne popijevke, po mogućnosti baš iz svoga kraja i onako, kako ih na selu pjevaju seljački momci i djevojke«, ⁷³ u slučaju »Grude« treba uzeti u obzir da pjevači dobrim dijelom nisu bili bliski s hrvatskim narodnim pjesmama, ali i da nisu postojale harmonizacije tradicijskih napjeva iz bilogorskoga kraja. Na svojem prvom samostalnom koncertu u Križevcima Rovišćanci su opet izveli (većinom) skladbe stranih autora: Slovenca Hajdriha, Čeha Václava Vlastimila Hausmanna i srpskoga skladatelja Stevana Stojanovića Mokranjca, uz hrvatske skladatelje Vilka Novaka i Ivana pl. Zajca. Posebnu je pohvalu dobila izvedba Prve rukoveti (*Iz moje domovine*) Stevana

⁶⁶ ***: Koncerat Hrv. pjev. društva »Gruda« ogranka Seljačke Sloge u Rovišću, 5.

⁶⁷ ***: Ogranak Seljačke Sloge u Gornjim Plavnicama, *Nezavisnost*, 23 (1929) 45, 2.

⁶⁸ ***: Koncerat »Grude«, *Nezavisnost*, 24 (1930) 9, 3.

⁶⁹ ***: Koncerat Grude, 5.

⁷⁰ ***: Hrv. selj. pjev. društvo »Gruda« u Rovišću, 3-4.

⁷¹ Usp. N. CERIBAŠIĆ: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, 69.

⁷² ***: Glavna skupština župe »Matija Gubec«, *Narodni val*, 1 (1927) 107, 6.

⁷³ ***: Glavna skupština seljačke pjevačke župe »Matija Gubec«, *Narodni val*, 1 (1927) 92, 2.

Stojanovića Mokranjca.⁷⁴ Slavenski repertoar »korigiran« je kasnije u korist hrvatskih skladatelja, no to je bilo nakon ukinuća Sloge. Naime, na svojem drugome samostalnom koncertu 1930. pjevačko je društvo, s muškim i mješovitim zborom, »vrlo skladno otpjevalo« skladbe Rudolfa Matza, Ivana pl. Zajca, Vilka Novaka i Vinka Žganeca, a jedini strani autor na programu koncerta bio je rodom Slovenac (Emil ili Karlo, op. a.) Adamič.⁷⁵

Zaključak

»Fotografije, koje same ne mogu objasniti ništa, neiscrpnj su pozivi na zaključivanje, nagađanje i maštanje.«⁷⁶

Poticaj za moje istraživanje bila je nedatirana crno-bijela fotografija mješovitoga pjevačkog zbora »Gruda« u Rovišću na kojoj su, uz ostale pjevače i zborovođu, prikazani moja baka i pradjed. Iako na fotografiji nisu prikazani isključivo članovi moje obitelji, poistovjećujem je s obiteljskom fotografijom jer se nalazila u fotografskom albumu koji je uredila (vjerojatno) baka prateći kronologiju biranih trenutaka iz obiteljskoga života prije Drugoga svjetskoga rata. Budući da nijema obiteljska fotografija »kao najčešći oblik potrebe da se ovjekovječe važni, ali prolazni trenuci života, [...] jest kulturni izričaj višestruko potencijalan za kulturološko istraživanje«,⁷⁷ nastojala sam je kontekstualizirati i, barem riječima, *oglazbiti*. Mali dokument o obiteljskoj povijesti, ujedno jedino što mi je ostalo od bake, na kraju me odveo u drugu polovicu 20-ih godina 20. stoljeća i *zlatne godine* zbornikoga pjevanja u hrvatskome selu.

Dosad se smatralo da u prvom razdoblju djelovanja ogranaka Seljačke sloge (1926-1929) u bližoj okolici Bjelovara nije postojao nijedan pjevački zbor. Međutim, istraživanje je otkrilo da je u Rovišću, selu nedaleko od Bjelovara, uz lokalni ogranak Seljačke sloge aktivno djelovao i pjevački zbor »Gruda«.

Ogranak Sloge Rovišće i zbor »Gruda« osnovani su krajem 1927. godine, kad je u okviru Sloge djelovalo samo šesnaest seljačkih pjevačkih zborova.⁷⁸ Uz »Garić« iz Draganca i »Česmu« iz Štefanja, pjevačke zborove iz šire okolice Bjelovara, »Gruda« se naizgled uklapa u sliku ondašnjega tipičnoga seljačkoga pjevačkoga zbora koji nalikuje gradskomu: djeluje u središnjoj Hrvatskoj, muški je ili mješoviti, predvodi ga zborovođa, na nastupima se pjeva *a cappella*, izvode se umjetnički »dotjerane« hrvatske narodne popijevke, odnosno autorske skladbe poznatih

⁷⁴ ***: Koncertat Hrv. pjev. društva »Gruda« ogranaka Seljačke Sloge u Rovišću, 5.

⁷⁵ U vijesti je naveden kao »Adamič« ***: Koncertat Grude, 5.

⁷⁶ Susan SONTAG: *O fotografiji*, Osijek: Naklada EOS, 2007, 25.

⁷⁷ M. BELAJ: Obiteljska fotografija – analiza i interpretacija u okviru teorije predstavljanja Ervinga Goffmana, 54.

⁷⁸ I. ŠKORJAC: Glavna skupština Seljačke Sloge, 61.

domaćih skladatelja, a krajnji su cilj djelovanja javni nastupi.⁷⁹ Međutim, očite su i razlike: zborovi »Gruda«, »Garić« i »Česma« na svojim su nastupima izvodili i skladbe stranih skladatelja te na taj način proturječili ideologiji Sloge i Župe, prema kojima je trebalo promovirati hrvatsku narodnu glazbu. U ovome trenutku teško je odgovoriti na pitanje u kojoj je mjeri na širi slavenski repertoar utjecao zborovođa, nedostatak autorskih obradbi zavičajnih napjeva ili činjenica da su pjevači »Grude«, u njezinome mješovitom sastavu s moje fotografije, većinom bili iz prve i druge generacije čeških doseljenika koji su svojim sudjelovanjem potvrdili da različita etnonacionalna pripadnost nije prepreka miroljubivoj integraciji došljaka u lokalnu sredinu. Međutim, sigurno je da za takvu »Grudu« više nije bilo mjesta unutar pokreta za očuvanje i obnovu hrvatske tradicijske glazbe u drugom razdoblju djelovanja Seljačke sloge 1935-1941. Slično je i danas: u Rovišću aktivno djeluje Kulturno-umjetničko društvo »Rovišće«, koje je izgubilo sve poveznice s negdašnjom »Grudom« jer su mu aktivnosti vezane isključivo uz očuvanje kulturne baštine bilogorskoga kraja.

Činjenica da se o zboru »Gruda« dosad nije pisalo u stručnoj literaturi daje nagovijestiti da ima još neistraženih i nepoznatih podataka koji bi mogli poslužiti u sastavljanju mozaika pod nazivom Seljačka sloga. Veseli me spoznaja da je upravo fotografija pjevačkoga zbora u kojem je pjevala moja baka pronađeni djelić koji je tomu mozaiku donedavno nedostajao. Autorefleksivnim osvrtom na nove podatke o svojim češkim precima pritom sam dobila odgovor na pitanje zašto me glazba privukla kao zanimanje iako se nitko iz moje obitelji nije aktivno bavio njome.

IZVORI I LITERATURA

ARHIVSKI IZVORI

Državni arhiv u Bjelovaru, Bjelovar (HR-DABJ)

Osnovna škola Rovišće, sign. 0357, OŠ P. B. Venio Rovišće – 1888/89. – 1955/56. – Zapisnici o pregledu škole – Zapisnik o pregledu Državne osnovne škole (12. 6. 1930).

LITERATURA

***: Glavna skupština seljačke pjevačke župe »Matija Gubec«, *Narodni val*, 1 (1927) 92, 2.

***: Glavna skupština župe »Matija Gubec«, *Narodni val*, 1 (1927) 107, 6.

***: Hrv. selj. pjev. društvo »Gruda« u Rovištu, *Nezavisnost*, 23 (1929) 39, 3-4.

***: Iz Dvojnica, *Nezavisnost*, 23 (1929) 36, 2.

***: »Kolo pjevača« u Bjelovaru, *Nezavisnost*, 21 (1927) 8, 2.

***: Koncerat Grude, *Nezavisnost*, 24 (1930) 10, 5.

⁷⁹ Usp. N. CERIBAŠIĆ: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, 38-70.

- ***: Koncerat »Grude«, *Nezavisnost*, 24 (1930) 9, 3.
- ***: Koncerat Hrv. pjev. društva »Gruda« ogranka Seljačke Sloge u Rovišću, *Nezavisnost*, 22 (1928) 51, 5.
- ***: Ogranak Seljačke Sloge u Gornjim Plavnicama, *Nezavisnost*, 23 (1929) 45, 2.
- ***: Ogranak u Rovišću (kotar Križevci), *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 77-78.
- ***: Ogranak u Šandrovcu (kotar Bjelovar), *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 78.
- ***: Pjevačka smotra i izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru, *Dom*, 22 (1928) 38, 6.
- ***: Pjevačka smotra s izložbom narodnih radova, *Dom*, 22 (1928) 40, 5.
- ***: Polaznici tečaja za seljačke sborovođe, *Dom*, 23 (1929) 1, 4.
- ***: Seljačka pjevačka smotra, *Dom*, 22 (1928) 36, 6.
- ***: *Spomenica »Dvojnica« hrvat. pjev. društva u Bjelovaru. 1873. – 1923.*, Bjelovar: Knjigotiskara A. Kolesara naslj., 1923, <<http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sqlid=1&sqlx=X01647&vrsta=&grupa=&broj=1>> (pristupljeno 20. 2. 2023).
- ***: Tečaj za sborovođe – seljake u Božjakovini, *Dom*, 23 (1929) 2, 6-7.
- ***: Tečaj za zborovodje u Božjakovini. Polaznici sami seljaci, *Narodni val*, 3 (1929) 9, 8.
- ***: Treća smotra seljačkih pjevačkih sborova, *Dom*, 22 (1928) 25, 6.
- ***: Treća smotra župe »Matija Gubec«, *Dom*, 22 (1928) 22, 6.
- ***: Vanredno uspješna izložba narodnih rukotvorina u Bjelovaru. Ovo vrijedi i za smotru seljačkih pjevačkih sborova, *Dom*, 22 (1928) 42, 9.
- ***: Za izložbu i smotru u Bjelovaru, *Dom*, 22 (1928) 39, 5.
- AMBROŠ, Davor: Prvu hrvatsku seljačku zadrugu osnovali su Česi, *Susreti*, 27 (2019) 36-37, 102-104.
- BELAJ, Melanija: Obiteljska fotografija – analiza i interpretacija u okviru teorije predstavljanja Ervinga Goffmana, *Etnološka tribina*, 36 (2006) 29, 53-69.
- BJELOVITIĆ, Miloš: Rovišće – primjer razvitka agrarnog pejzaža i naselja, *Hrvatski geografski glasnik*, 19 (1957) 1, 157-171.
- BUTURAC, Josip: *Povijest Rovišća*, Rovišće: Rimokatolička župa Rovišće, 1975.
- CERIBAŠIĆ, Naila: *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2003.
- FRŠTEK, Ivan: »Garićev« koncert u Čazmi. *Seljačka prosvjeta*, 1 (1926) 11-13, 187-188.
- GOFFMAN, Erving: *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*, Beograd: Geopoetika, 2000.
- HERCEG, Rudolf: Zadaća i razvoj župe »Matija Gubec«, *Glazbeni vjesnik*, 11 (1929) 6, 67-69.
- KOLAR, Vilko: Priedba hrvatskog seljačkog pjevačkog društva »Garić« u Dragancu, *Glazbeni vjesnik*, 11 (1929) 7, 88-89.
- KORENSKI, Pavao – VALPOTIĆ, Tomo – FRANJEVIĆ, Josip – SALAJ, Juraj: Hrvatsko seljačko pjevačko društvo »Česma« u Štefanju, *Seljačka prosvjeta*, 4 (1929) 1-2, 27-29.
- KRALJEVIĆ, Bernardica: Mladi Rudolf Matz – glavni tajnik i zborovođa Hrvatskog pjevačkog saveza u Zagrebu, *Arti musices*, 54 (2023) 1, 33-60.
- LEČEK, Suzana: Organizacija i oblici djelovanja »Seljačke sloge« (1925. – 29.), *Časopis za suvremenu povijest*, 28 (1996) 3, 357-378.
- LEČEK, Suzana: *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925. – 1941.)*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2005.
- LEČEK, Suzana: Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925. – 1941.), *Podravina*, 5 (2006) 9, 49-85.

- M. D.: Smotra hrvatskih pjevačkih društava župe Matija Gubec, *Nezavisnost*, 22 (1928) 43, 3-4.
- M. V.: Dopisi. Zabava Hrv. Pjev. Društva »Gruda«, *Nezavisnost*, 22 (1928) 50, 3-4.
- NOVOSEL, Stjepan: Koncert hrvatskoga seljačkoga pjevačkoga društva »Garić« iz Draganca u Čazmi, *Seljačka prosvjeta*, 2 (1927) 2, 46.
- PETZ, Vladimir: Glazbene prilike u Bjelovaru, *Glazbeni vjesnik*, 9 (1927) 3, 19-21.
- POPOVIĆ, N.: Ogranak Seljačke Sloge u Rovišću, *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 1, 24.
- SONTAG, Susan: *O fotografiji*, Osijek: Naklada EOS, 2007.
- ŠKORJAC, Isidor: Glavna skupština Seljačke Sloge, *Seljačka prosvjeta*, 3 (1928) 3, 59-67.
- ŠVIGIR, Vjekoslav: Prosvjetne zabave ogranka u Šandrovcu, *Seljačka prosvjeta*, 2 (1927) 4, 80.
- VALENTIĆ, Tonči: Camera lucida: skandalozni efekt fotografije, *Vijenac*, 289 (2005), <<http://www.matica.hr/vijenac/289/camera-lucida-9178/>> (pristupljeno 20. 2. 2023).
- ŽUPANOVIĆ, Lovro: *Stoljeća hrvatske glazbe*, Zagreb: Školska knjiga, 1980.

Summary

THE »GRUDA« CHOIR FROM ROVIŠĆE – FROM PHOTOGRAPHY TO FAMILY AND BROADER CULTURAL MEANING

Prompted by an encounter with a photograph of the mixed »Gruda« choir from Rovišće, in which she spotted the figure of her grandmother, the author investigates the founding and impact of peasant choirs in Bjelovar county throughout the latter half of the 1920s. In the absence of archival materials, the basic sources were the periodicals *Seljačka prosvjeta* (1926-1929), *Glazbeni vjesnik* (1919-1931) and *Nezavisnost* (1906-1935).

The »Gruda« choir was a collaborative project of local music enthusiasts of different social background, age groups and ethnicities. A large number of its members came from the first and second generation of Czech immigrants who moved to Rovišće at the end of the 19th century and peacefully integrated into the local society. The choir seemed to be a typical example of a former (Croatian) peasant choir, similar to city choirs; with a choirmaster and written music material, the choir would perform harmonized or arranged traditional Croatian folk songs, but also compositions by foreign authors, which was not common at the time. Also, the »Gruda« choir was the only choir in the near vicinity of Bjelovar that originated and actively acted under the aegis of the Seljačka sloga (Peasant Concord), a cultural-educational and philanthropic organization of the Hrvatska seljačka stranka (Croatian Peasant Party). With a self-reflexive final review at the research of a fragment of her own family's history, the author was given an answer to the question of why she devoted herself to music, even though none of her close relatives were actively engaged in it.